

PIENA UPĒM - KONSOLIDĀCIJU UN PĀRSTRĀDI

ROLANDS FELDMANIS, IVETA TOMSONE

Šis gads piensaimnieku kooperācijā ir bagāts notikumiem - martā radīta koncepcija nozares attīstībai, bet jūnijā viens kooperatīvs - PKS "Dundaga" - ziņoja par pārstrādes slēgšanu, bet cits - "Baltu piens" - par bankrotējušā pārstrādes uzņēmuma "Elpa" iegādi.

PAMATS - ĢIMENES SAIMNIECĪBAS

Marta beigās kooperatīvu vadītāji un piensaimnieki sapulcējās kārtējā piena grupā, lai vienotos par piena nozares koncepciju. Tā aptver nozares tuvāko nākotni un iezīmē saimniecību attīstību. Kooperatīvos esošo piensaimnieku nākotnes vīzija skaitļos ir sekojoša.

Pastāv aptuveni 50–60 "industriālās" saimniecības ar govju skaitu virs 300 (vidēji 900 govīs), kas izmanto pirktu barību (palielinot ražību, nemainot zemes platību, pirktais barības īpatsvars pieaugs).

Pastāv aptuveni 1400–1500 ģimenes saimniecības ar govju skaitu virs 20 (vidēji 60 govīs), kas galvenokārt izmanto pirktu barību.

Pastāv, bet aktīvajā piena ražošanā iesaistās nelielā apjomā saimniecības ar govju skaitu mazāku par 20: jaunās saimniecības un saimniecības, kas tuvākos piecos gados reorganizēsies (izbeigs savu darbību).

Aptuvenais govju skaits ir 130 000. Pašlaik - 128 000.

SADARBĪBA AR PĀRSTRĀDI NESOKAS

Piena kooperatīvi vēl pirms četriem mēnešiem saglabāja cerības uz piena cenas atkopšanos un attiecīgi varēja vēl cerēt, ka Latvijas piena ražošanas apjomi saglabāsies. Taču piena cena Latvijā joprojām ir viena no zemākajām Eiropā, un arī Eiropā tā turpina sarukt. Vēl sāpīgāk ir piena nozares kooperatīviem, no kuriem pārstrādes rūpnīcas mēģina pārvilināt atsevišķus biedrus, maksājot par svaigpienu 0,5–2 centus vairāk nekā iepirk kooperatīvs. Saimniecībām, kas paļaujas "uzpirkšanai", klājas par "dažiem" centiem labāk nekā kooperatīva biedriem.

Taču fakti liecina, ka kooperatīvi uztur piena cenu, un pēc tās vadās pārstrādes uzņēmumi, nosakot savu. Kooperatīvi pienu

piegādā dažādiem uzņēmumiem, ja Latvijas pārstrādātāji cenu samazina, tad to piedāvā uz Lietuvu, kur pārstrādes jaudas turpina attīstīt. Arī "E-piim" pārstrādes rūpnīca vieš cerības, ka, izpērkot svaigpienu no tirgus, pieaugs cena zemniekam. Tikmēr Latvijas pārstrādātāji vairāk investē saldējuma ražošanas iekārtās, piemēram, "Food Union" grupa, bet saldējumā piens ir tikai 5–10 %.

Piena pārstrādes rūpnīcas iegūst ES un valsts atbalstu, lai "noturētos", bet attīstī-

IEGULDĪJUMI KOOPERATĪVOS VAR SAGLABĀT PIENA RAŽOŠANU

ba nenotiek. Vietu veikalu plauktos mūsu pārstrāde zaudē. Uzpērk pienu no zemniekiem pēc iespējas lētāk, lai uzturētu savu konkurētspēju pret lietuviešiem, poļiem un igauņiem. Kad piena cena ir augsta, tad pārstrādātājs sūkstās par savu izdzīvošanu, bet, kad cena ir zema, tad tik un tā maksā zemāko cenu ES.

RISINĀJUMS - SAVA PĀRSTRĀDE

Lai piensaimnieks iegūtu stabilitāti un redzētu attīstības perspektīvu, vajadzīga sava pārstrāde. Ne velti Rietumeiropā piena kooperatīviem pieder savi pārstrādes uzņēmumi. No piena savākšanas līdz sava siera ražošanai ir nogājis ceļu arī kooperatīvs "Viļāni", attīstās arī citas mazās pārstrādes rūpnīcas. Citiem klājas vieglāk, citiem grūtāk. Diemžēl no savas pārstrādes, sākot no jūlija, nācies atteikties LPKS "Dundaga", kas nespēja izturēt augstās ra-

žošanas izmaksas un trūka līdzekļu ražotnes vēsturisko telpu pielāgošanā mūsdienas prasībām. Vienlaikus par savas mazās pārstrādes iegādi paziņoja otrās pakāpes kooperatīvs "Baltu piens", kurš iegādājies maksātnespējīgā uzņēmuma SIA "Elpa" ražotni Kazdangā. "Elpa" tika izsolīta atkārtoti, piedāvājot iegādāties 154 iekārtu pozīcijas, kas kopumā nodrošina pilnu ražošanas ciklu, un īpašumus Kazdangas pagastā. Izsoles sākumcena bija noteikta 382 160 eiro. Iespējams, jau šogad "Elpa" sāks ražot inovatīvus produktus eksportam un vietējam tirgum.

Kooperatīvi var attīstīt savu pārstrādi, orientējoties un Latvijas preces lojālo pircēju, kas veido 20–40 % no noieta tirgus. Pārējo nosedz zemo izmaksu piena produkcija no Polijas un Lietuvas, kas jau pašreiz izkonkurē no tirgus Latvijas pārstrādātāju zīmolus, piemēram, "Valmieras piens", "Limbažu piens", "Kārums" un citus.

VAJAG IEGULDĪT "PIENA BĀZĒ"

Piena zemo cenu un sausuma dēļ, kas apgrūtina barības savākšanu, piensaimniekiem nāksies lemt par ganāmpulku samazināšanu vai pat likvidēšanu. Jāatzīst, ka lēmumi par aiziešanu no nozares ir saistīti arī ar piensaimniecības perspektīvas trūkumu – nav skaidrs, vai Latvijā vajag ražot vēl vairāk piena, kā 2022. gadā tapušajā piena nozares pētījumā norādīja Agroresursu un ekonomikas institūta pētnieki, vai tieši otrādi – piena ražošana Latvijā jāsamazina, jo cena ir zema. Turklāt piena pārstrādātāji turpina dzīvot uz lēta svaigpiena iepirkuma rēķina, nevis veicina ražošanas kāpumu, maksājot konkurētspējīgu cenu zemniekiem.

Tieši attīstības programmas trūkums ir veicinājis piena ražošanas flagmaņus virzīties uz savas koncepcijas izstrādi piena nozarē, kas paredz atbalstīt piena pārstrādātājus ar savu svaigpiena bāzi, piemēram, PKS "Straupe", PKS "Viļāni", "Baltu piens", kā arī tādas saimniecības kā "Vecsiljāņi" un citas, kas nodarbojas ar sava piena pārstrādi. Ieguldījumi "piena bāzē" jeb kooperatīvos un saimniecībās var saglabāt piena ražošanu un veicināt pašmāju pārstrādi. LL